

МЕРИДИАНИ

ЗА БОСНЕНСКАТА ДРАМА И ДУХОВНИТЕ СТРЕМЛЕНИЯ НА
ЕДИН ПРАВОСЛАВЕН НАРОД

БАНЯ ЛУКА - КНИЖОВЕН, ПРОСВЕТЕН И ДУХОВЕН ЦЕНТЪР НА ЗАПАДНИТЕ СЪРБИ

Лъчезар Георгиев

Посещението ми в Република Сърбска и град Баня Лука по покана на директора на народната и университетска библиотека "Петър Кочич" в града и ректора на Банялукския университет проф. д-р Драголюб Мирянич се оказа истинско културно събитие за западните сърби в този голям книжовен и издателски център на река Врбас. При първото си посещение в библиотеката връчих на проф. Предраг Лазаревич дарение от името на Университетското издателство "Св. св. Кирил и Методий" - Велико Търново над трийсетина книги от най-новата издателска продукция; подарих и свои авторски книги. В една от залите на библиотеката се проведе и кратка пресконференция с журналисти. Още на 7 юни 1994 г. големият информационен всекидневник "Глас сръбски" отрази с голяма статия на Нада Пувачич срещата. Следващите два дни г-жа Пувачич също отразява заредилите се посещения - на фронтовите линии в република Сръбска Крайна, на връх Мраковица в планината Козара, в областта Посавина, в Краишкия народен театър, при председателя на общината магистър Предраг Рагич, основното училище в Баня Лука "Георги Стойков Раковски" и срещата ми с книжовници, журналисти и издатели от града. Към посещението интерес проявя радио "Баня Лука" и тогава се наложи да изляза в ефира заедно с преводачката си Мария Радованович (единствената българка в Б. Лука, родом от В. Търново и омъжена за сърбин) в предаване, продължило повече от час. Градът вече си имаше и телевизионно студио. Настанено беше временно в Културния дом, където се помещавахме и ректоратът на университета. Репортерът Предраг Лажета и операторът Предраг Милашинович липаха оперативно и вечер в телевизионната емисия "Дневник" се появяваха кадри от многобройните ми срещи, продължаващи от сутрин до късна вечер. А те не бяха никак малко - разговори с културни дейци от републиката, с войници, с обикновени граждани. Сякаш сърбите искаха всичко наведнъж да ми покажат, да влезе в бележника ми, който за седмица се изпълни с десетки имена, впечатления, факти.

ПОГЛЕД КЪМ СЕВЕРНИЯ ФРОНТ

Заедно със спътника ми Бранислав Радованович пресичаме река Сава с малкия военен ферибот. Зад нас остава Република Сръбска. Озоваваме се в село Ясеновац. Посреща ни патрул на република Сръбска Крайна и друг - на йорданските войници от УНПРОФОР. В щаба на войските от западния сектор на републиката в селото разговарям с коменданта Боривое Пайо Павлович. Загубил значителна част от хората си в кръвопролитните боеве за прокарване на животоспасяващите коридори със Сърбия - Павлович сега е пратен на един по-спокоен сектор, където оръжията временно мълчат.

- По професия съм агроном - казва с леко уморен глас подполковник Павлович. - Първите ни сражения бяха в Западна Славония, в Пакрац и Липик. После батальонът ми беше преместен в

най-трудните места, областта Посавина, в районите на градовете Бръчко и Дервента. Най-големите сражения бяха през май, юни и юли 1992 г., отначало с хърватите, а след това край Бръчко и с мюсюлманите. Загубите не бяха малко. Имаше сръбски бригади от всички западни сръбски земи - Книн, Бенковац, а и от други места на република Сръбска Крайна. Борехме се не само за "коридора", а за освобождаване на православно население на неговите собствени територии. Наистина имаше и селища със смесени етноси - сърби и хървати, мюсюлмани и сърби... С признаването на Босна и Херцеговина много от държавите в Европа не съзнаваха, че всъщност признават една мюсюлманска държава, в която сръбското православно население няма равни права с другите две общности. Светът ни смята за агресори, а не вижда, че тук от векове живеят сърби. Сигурно сте видели старите ни православни

църкви и гробища – няма един агресор може да ги построи за толкова кратко време...

*На северния фронт при с. Ясеновац,
Република Сръбска Краина*

Савтомобила на военната полиция тръгваме покрай окопите и бункерите. Откъм хърватската страна всичко е спокойно, този път не се чуват изстрелите и на снайперистите, макар линията с тях да е само на 300 метра отвъд тополите. Тук животът вече тече нормално. От време на време из селото снове джипът на "сините каски" и офицерът маха за поздрав на сръбския си колега.

Лишават войската от основното, необходимо за живот. Затова и войниците от батальона на Пайо, както го знаят повечето сърби в Посавина, когато не са караул в казармите или на позициите, отглеждат зеленчуци, царевица, боб, лук; към комендантството има свинеферма, гледат и овце.

Войската е въвела ред и законност в селото. Партийната агитация е забранена, не се разрешава да се носят партийни символи. Запаснякът вече не може да си ходи с оръжието въкъщи. Когато е в отпуск, длъжен е да го остави в поделението. Така се ограничават мародерствата. В Ясеновац военните са открили магазин, помогнали са да се почисти паметникът и музеят на лагеристите, който е бил обстрелван, полуразрушен и експонатите – иззети от хърватската войска. Училището работи. Тук учат и сръбските деца от село Градина, отвъд река Сава, което остава в Република Сръбска.

Тук е и мемориалът – страшният лагер на

смъртта Ясеновац. Сред избитите са невинни жени и деца. Някои лагерници били бесени на телеграфните стълбове в селото, други убивали. Жертвите са прехвърляни през реката и отвеждани в ливадите край село Градина. Карали са ги да копаят дълбоки гробове – за два етажа мъртъвци, после са унищожавали лагерниците с чукове, дървета, ножове, брадви. За тази черна работа използвали и цигани, които умъртвявали жертвите, после усташите пък убивали тях, за да няма свидетели. Само на гробното поле "Топола" има 41 общи гроба с повърхност 2465 кв. м. Гробове има и в гората. Може да бъдат различени по хлътналата почва и тъмнозелената трева. Усташите правели опити и да приготвят от човешката мазнина сапун. Кокалите изхвърляли с вагонетки в близката река Сава.

На всичко това е свидетел докторът на медицинските науки доцент Милан Басташич. Бил е на 12 години, когато усташите го хвърлят в лагера Ясеновац и тогава вижда с очите си как убиват стотици деца, как докарват нови арестанти с конски вагони, как мятат труповете в реката. Спасява се по чудо благодарение на застъпничеството на една своя учителка от хърватски произход пред управата на лагера. В чест на католическия празник Божич – 24 декември 1941 г., усташите устройват "за прослава" избиване на 500 православни сърби.

... На връщане от Мраковица (в планината Козара) слизаме в село Козарац. След самообявяването на Република Сръбска мюсюлманите тръгнали с оръжие срещу православно население. Започнали да убиват. Тогава сърбите поискали помощ. Дошли сръбските военни части. И днес селището пази жестоки белези от свирепите боеве. Мюсюлманите се оттеглили, като зарязали хубавите си някога домове, за да не се върнат повече. Хърватското село Мишин хан за малко щяло да последва съдбата им. Но хората от селото проявили търпимост и благоразумие, и отказали да последват мюсюлманите от Козарац. Така запазили домовете и църквата си непокътнати.

В самата Баня Лука, близо двестахиляден град, целият мюсюлмански квартал живее невъзмутимо, сякаш край река Врбас никога не е имало война. Стари хора кратко седят по пейките

пред къщи. Младите са емигрирали в Швеция, Норвегия и Германия, за да не участват като войници срещу своите, но и те някой ден ще се завърнат тук. Геноцид няма. Само старата турска джамия в центъра е била взривена през лятото на 1993 г. Кой е сторил това, не се знае, но се предполага, че са православни, които повече не са могли да преклоняват глава пред символа на османския деспотизъм, владял няколко века изстрадалата босненска земя.

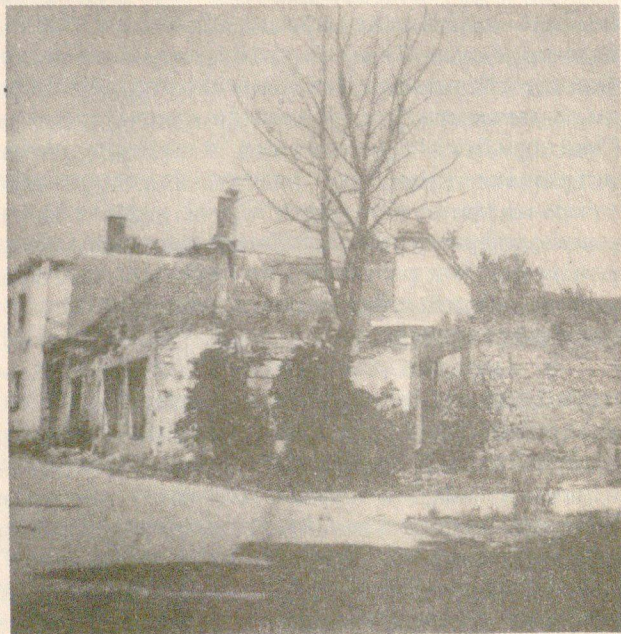
И до гражданската война по-голямата част от населението тук е било сръбско. Имало е по няколко хиляди католици и мюсюлмани. Въпреки това всички престижни места по стара традиция още от Османска Турция и Австро-Унгария са били заемани от мюсюлмани; техни са били най-добрите къщи и апартаменти, с други думи – привилегироваани с години от властта, дори и през Титово време. Сега всички ключови постове са в сръбски ръце – в Скупщината, и председателството на общината, и предприятията, и културните ведомства. Така, стъпка по стъпка, са се събирали мотивите за разделението и неприязънта, за да изрекват и едните, и другите: "Ние повече не може да живеем заедно!"

Навярно най-тежко е на хората със смесени бракове. Капитан Златко Балич от сръбската военна полиция в Ясеновац е мюсюлманин, женен за сръбкиня. Има мнозина като него, преодоляват верските различия в името на любимия човек, на дома и семейството. Други си отиват, предпочитат да скитат по чужбина и да разчитат на хорското милосърдие, далеч от роден дом и приятели. Трети избягват и сега се сражават на страната на хърватите и мюсюлманите, с надежда, че ще се върнат някой ден тук като победители.

Откъде идват бедите на сръбското население, защо сърбите изглеждат в очите на света като завоеватели, агресори? Обяснението на обикновените хора изглеждат най-логично – заради мародерите, дезертъорите с оръжие, с които дълго време нито армията, нито военната полиция е могла да се справи. И тъй като обирите, убийствата, покушенията през трите военни години са ставали над хърватски и мюсюлмански домове и хора, черното лице е приписано на всички сърби. Полк. Предраг Радулович (в цивилния живот писател), от специалните части на Баня Лука за борба с тероризма, неотдавна е заловил в гр. Теслич голяма сръбска банда, която

е вършила изстъпления и над сръбското, и над мюсюлманското население. Постепенно пяната се отсява. Обикновените жители на републиката без разлика в етническата им принадлежност днес могат да са спокойни за имота и живота си. Високо в небето патрулират "фантомите" на американската авиация, но хората от града са свикнали отдавна с присъствието им. По плажовете край казиното и до железния мост на Врбас се пекаат хора. Вечер улиците се изпъхват с младежи. Никой не би казал, че е война, ако ги няма черните забрадки на майките. След работа те бързат към централните гробища, където лежат синовете им. Навеждат смирено глави, шепнат молитви, палят много свещи и се кръстят за кой ли път с плувнали в сълзи очи.

И все пак градът е коренно различен отпреди. Няма ги гърмежите по улиците. Баня Лука става постепенно административен и културен център, какъвто е бил през трийсетте години по времето на Врбаската бановина.

Разбита къща след сраженията между сърби и мюсюлмани в с. Козарац, недалеч от град Приедор

ИЗДАТЕЛСКАТА ДЕЙНОСТ

Едно от желанията ми бе да посетя издателско-полиграфическия комплекс "Глас сръбски", където се печаташе едноименният вестник, а също други местни вестници и списания. Повечето от работниците в печатницата бяха на фронта. В огромните халета работеха само неколцина мъже по поддръжката. Единственият майстор-печатар и монтьор – Миладин Михайлович, на 63 години, в пенсионна възраст, доброволно бе дошъл да помага в трудното време на изпитания. Хората от печатницата с болка разказваха за добрия печатар Дарко Дърлевич, който само на 31 години бе загинал на фронта, оставяйки дете на една година. Прострелян е бил на фронтовите линии и Раде Станкович, на 35 години, с две деца. Боро Лубурич, директор на печатницата, също 15 дни беше подпоручик на фронта, а останалите 15 дни от месеца се завръщаше, за да ръководи производството. Г-н Лубурич си разбираше от работата, а и как иначе, завършил бе в Загреб специалност "Полиграфия". Сега се въртеше край новия четирицветен "Роланд" – солидна печатарска офсетова машина, която поради липса на хартия продължаваше да стои като безмълвен паметник на нерадостните дни. В печатния цех, където се отпечатваше в. "Глас сръбски", неколцина механици сами извършваха генерален ремонт на огромната четирицветна машина "Goss", английско производство – техника стабилна и даваща добри производствени резултати, но както много други машини останала без части поради световното икономическо ембарго.

В книговезкия цех, на сгъвачните, подлепващите и колонаборните машини работеха само жени. Така бе и в залата за предпечатна подготовка, съоръжена с компютри и скенери от нелош клас, така бе и в отдела "Фотоцинкография". Наистина, доста от машините, особено високопечатащите, стояха без работници, но нали и у нас, в България, без война си седяха по родните печатници десетки подобни машини...

Историята на този издателско-полиграфически комплекс, който продължава да тиражира и вестници, и списания, и книги дори в условията на войната, е твърде интересна. На 31 юли 1943 г. излиза първият брой на в. "Глас", орган на Народно-освободителния покрет (движение), по-

късно орган на областния съвет на Народно-освободителния фронт на Босанска Крайна. Вестникът се списва до брой 25, 13 януари 1945 г. Отразява партизанските действия на ръководените от Й. Б. Тито партизански формирования, дава сведения от Източния фронт и за движението на съюзническите войски, за сражения с части на Дража Михайлович и немските войски, за освободени от НОВ (Народноосвободителната войска) градове в Босанска Крайна. Първият брой се печата в гр. Жупица, печата се и в гр. Дървар. След края на Втората световна война в Баня Лука е създадена модерна за времето си издателска къща под името "Глас" с добре уредена штампария (печатница). Паралелно с полиграфическата дейност започва и издателска работа. Издават се книги, а също и в. "Глас" – отначало като седмичник, по-късно излиза два и три пъти седмично, а от 1983 г. вестникът става информационен всекидневник. През 1993 г. името му е променено на "Глас сръбски" като от обществено издание се превръща в държавен орган на Скупщината (събранието) на република Сръбска. През последните петнайсетина години продукцията с високи художествени и технически качества дава и книгоиздателството към комплекса. Прави впечатление добре оформената библиотечна поредица "Осветляеня" (Осветление), където са включени изявени автори от Баня Лука. Поредицата представя историята на книжовността в Крайна, литературно-теоретични анализи. Излиза под редакцията на Ранко Рисоевич. Тук могат да се посочат книгите на Предраг Лазаревич "Читане као преиспитване" (Четенето като преизпитване, 1988); на проф. д-р Миљко Шиндич "Книжевна Крайна", 1984; на Младен Шукало "Оквири и огледала" (Рамки и огледала, 1990). В друга библиотечна поредица – "Савремена книжевност" може да се отбележи стихосбирката на Никола Н. Гузиан "Шкопац" (1989). Интересна е историята на православния храм в града, написана от Драган Давидович "Саборна црква у Банйалуци". В издателско-полиграфическия комплекс "Глас" е отпечатана и монографията "Баня Лука" (1990), която представя историята на града от древността до наши дни в текстове и цветни фотоматериали. Книгата е образец на художествено оформление и полиграфическо изпълнение. Издател е Институтът по история – Баня Лука. Комплексът "Глас" през 70-те и 80-те

години активно работи с един от редовните си клиенти издатели – Баянлуккият университет, в чиято издателска дейност може да видим монографии и други научни трудове, библиографии. От името на университета се издава и солидното списание "Съзнание", което преди войната се печата в печатница "Борац" (Борец) – гр. Травник.

Около 1990 г. се извършва отделянето на книгоиздателството от издателския комплекс. Създадено е издателство "Нови глас". Редакторите са писатели. В началото на войната писателите мюсюлмани напускат града, а главният редактор е мобилизиран и изпратен на фронта. По време на посещението ми за лош късмет издателският екип беше заминал на панаира на книгата в Нови Сад и така не успях да се срещна с него. Очевидно обаче новата издателска институция преживява сериозни трудности, породени от стагнацията по времето на войната и ембаргото, което прави остър дефицитът на хартия. Повишени са и полиграфическите услуги.

Разбира се, може само да се съжалява за излизането на издателите от комплекса. Според Йосиф Ракич, зам.-директор на новосформираното обществено предприятие за информационно-издателска дейност "Глас сръбски", в най-добрите години на "Глас" неговата продукция е достигала петдесет и повече книги, като се е нареждал непосредствено след издателствата "Светлост" и "Веселин Маслешан" от Сараево на територията на бившата република Босна и Херцеговина. Сега новият "Глас сръбски" има повече характер на п о л и г р а ф и ч е с к о - и з д а т е л с к и к о м п л е к с, като ръководството е поето от приоритетното направление – полиграфическото. В рамките на комплекса се включва информационният всекидневник "Глас сръбски" и списанието "Недельни Глас сръбски". Правят се опити да се възобнови книгоиздателската дейност, като вече излизат и някои нови книги – "Градина Д", поема в проза и стихове от Симо Брдар (1994); "Срби као птице" (Сърбите като птици) – мемоари на протоерей Славко Вуясинович, под редакцията на Симо Брдар и с предговор от епископа на Баян Лука негово преосвещенство Ефрем; "На изкушенима времена" (На изкушението на времето) (1993) от д-р Милан Турячанин.

Войната поставя обаче твърде мъчителни проблеми пред новоучредения комплекс – например за хартията, която по-рано е доставяна предимно от Словения и Сремска Митровица (Сърбия). Сега хартия се доставя от остатъчна Югославия. Качеството често не удовлетворява. Вестник "Глас сръбски" излиза на пожълтяла хартия с ниски показатели, списанията също се печатат на тази хартия и илюстративният материал не може да приеме нормалния си вид. Една значителна част от кадрите – мюсюлмани и хървати, поради войната са напуснали със семействата си Баян Лука, тъй като не са пожелали да служат в сръбската армия и да защитават сръбската кауза. Поради ембаргото не се доставят части за полиграфическите машини. И все пак "Глас сръбски" продължава да действа, да дава живот на немалко нови вестници и списания, да съдейства за културното издигане на Баян Лука и превръщането му в голям книжовен център на западните сърби и в тези тежки времена.

За ускореното развитие на издателската индустрия в региона на накогашната Сръбска бановина от трийсетте години, днес е показателен фактът, че и в съседни градове на Баян Лука се извършва издателска дейност. В град Градишка на Сава (до неотдавна Босанска Градишка) успешно функционира полиграфическо-издателският комплекс "Виком холдинг компания". Издателската компания има представителство освен в града и във Виена. Полиграфическата изработка на книгите е с високо професионално качество.

В гр. Прнявор излиза общинското издание "Наш завичай" (Наш родов корен). Издател е радио Прнявор. Печата се всеки месец.

В районите, където са дислоцирани сръбски армейски подразделения, също излизат някои ведомствени войсковы издания. Така в Петрово се издава "Озренски видици" (Озренски изглед), лист (списание) на тактическата група "Озрен". В Приедор излиза "Бюлетин на пета козарска бригада". В града се издава и още един бюлетин – на Четвърта тактическа група. В Кнежево присъства друго месечно издание – "Влашички видици" (Изгледи от Влашич), орган на оперативната армейска група "Влашич".

Все пак основните войсковы издания са съсредоточени в Баян Лука. Пресцентърът на Първи краишки корпус издава месечното

списание "Краишки войник", което се печата в полиграфическо-издателския комплекс "Глас сръбски". Добре оформено и илюстрирано, това издание представя актуална информация – репортажи, интервюта, коментари, фоторепортажи от самите бойни линии, които са на практика автентични извори за исторически проучвания на събитията през този период в районите на Сръбска Посавина, Бръчко, Озрен, Влашич, Купрес, Яйце, Винац и много други селища и местности, където са били или се водят бойните действия. В списанието намира място и културната панорама на Република Сръбска, и развлекателно четиво, и писма на читатели – характерен белег, че редакционният екип знае как да привлече вниманието на читателя.

Имах възможност да се запозная на една от пресконференциите с журналисти и писатели в Дома на културата в Бая Лука с г-н Младен Шукало – писател, в момента редактор в сп. "Краишки войник". В района на Ясеновац, където е служил, той превежда в свободното си време от френски на сръбски книгата на Юлия Кръстева "Черно слънце. Депресия и меланхолия". Чака добро време и някой издател, който да се наеме да издаде тази интересна творба. В момента г-н Шукало се е преквалифицирал като военен кореспондент и редактор и е на разположение на военния пресцентър в града.

– До войната културен център на Босна и Херцеговина беше Сараево – споделя г-н Шукало. – За някои неща тук бяхме напред, за други поизоставахме. Днес Бая Лука, предвид на стратегическото си положение, става голям издателски и културен център. Вярно, връзките със Загреб и Сараево са прекъснати, но това засилва средищното положение на града и ролята му за информационното и книжовно развитие на Република Сръбска...

Още едно общоармейско списание излиза в Бая Лука – "Нова крила", издание за въздухоплаване и противовъздушна отбрана. Списание "Хуманист" е орган на регионалната организация на Червения кръст в Краина и се печата също в Бая Лука. В града е издавано и списание "Шеснайсета", издание на Шеснайсета краишка моторизирана бригада.

Наред с военно-ведомствените в Бая Лука излизат и авторитетни политически издания. Едно от тях е "Отаджбина" (Родина), месечен орган на

Сръбския демократически съюз "Отаджбински фронт" в Република Сръбска. Главен и отговорен редактор е Божидар Боянич. На добро професионално равнище е месечното списание "Западна Сърбия". Издатели са Сръбската радикална партия в Република Сръбска и в република Сръбска Краина. Председател на редколегията е проф. д-р Никола Поплашен, шеф на радикалите в Република Сръбска, а главен редактор – Слободан Наградич, един от утвърдените в града журналисти. Първият брой на списанието излиза през юни 1993 г., като продължава да излиза и досега. Прави впечатление завидното графично и художествено оформление на изданието, което е в пълен синхрон с издаваните материали. Сред сътрудниците и авторите личат авторитетни имена на интелектуалци – проф. д-р Никола Поплашен, проф. Предраг Лазаревич, д-р Перко Войнович, д-р Ранко Пеич, Радован Йович, д-р Миодраг М. Вулин, Анджелко Анушич, магистър Драголюб Крнета, Слободан Наградич, Йово Туранянин, проф. д-р Брацо Ковачевич и др.

Тематично многообразието характеризира страниците на всяка книжка от "Западна Сърбия". От една страна са политическите коментари и статии, от друга – репортажи и интервюта от самите фронтови линии. Присъстват и интересни материали от културната история и днешния ден на двете сръбски републики. Удачно подбрани и с определено разположение върху страниците са рубриците "Съпротивления", "Погледи", "Из сръбската земя", "Измежду два броя", "Нашата тема". Списанието ратува за единството на православните сръбски земи, води полемика с творците на ислямския фундаментализъм.

Белег за демократичността на културните процеси в Република Сръбска е фактът, че в Бая Лука, независимо от отколяния конфликт между православие и католицизъм, продължава да излиза месечното религиозно-информационно списание "Гласник на Банялукската епископия" (Гласник Банялукче бискупийе). Изданието се списва на латиница, за разлика от останалите сръбски вестници и списания, които от началото на войната преминават изцяло на кирилица.

Издателска дейност развива също Народна и университетска библиотека "Петър Кочич". Впечатляващо е периодичното издание "Путеви" (Пътица) – 1992 г., което има характер на алманах за книжовност и култура. Уредници-редактори са

Предраг Лазаревич, Чорче Микич и Ранко Рисоевич. Алманахът тематично е разделен на няколко части: "Крваво краишко коло" (Кърваво краишко хоро) (1875-1992), "Стоянка майка кнежополка после петдесет години", "Книжевност у рату и о рату" (Книжовността във войната и за войната), "Културна хроника Банялучке ратне године 1992". Чрез автентични документи, свидетелства, факти се проследява трагичната съдба на сърбите в Краина, разказва се за Връбаската бановина от трийсетте години на века и за Баня Лука като икономическо, културно и духовно средище. Проследява се културният живот на града в дните на войната. В книгата със значителен обем – 230 с., се съдържат и интересни литературни материали – стихове, очерци, коментари и анализи.

В Баня Лука излизат и някои други издания – развлекателни, спортни, рекламни: "Адриа енигма", "Албатрос" (информационно-маркетингов вестник), "Рубикон" (енигматичен лист).

И през войната в Република Сръбска излизат книги, появяват се автори, които правят впечатление със своя оригинален поглед към съвременните събития. Някои от тези книги се печатат и в Сараево, какъвто е случаят със "Западни срби – политика и рат" (1993 г., изд. "Просвета" и информационен център Сомбор). Тази книга е размисъл за трагичната съдба на сръбския народ и по-специално на западните срби след разпадането на СФР Югославия. Писана е от трима автори от университета на Баня Лука: проф. д-р Миле Ненадич – преподавател по социология, проф. д-р Никола Поплашен – преподавател в Правния факултет, проф. д-р Брацо Ковачевич – преподавател по социология. Имах възможността да разговарям с г-н Миле Ненадич, който сподели за написаното:

– За вас, българите, тази книга би могла да представлява интерес именно в това: как постепенно се извършва онова т. нар. "свестяване" на сръбските интелектуалци. Текстовете, публикувани в периодични издания преди това, тук са вързани хронологично, събитийно – сърбите и югокризата, сърбите и "хърватската" демокрация, сърбите и ислямският сепаратизъм, новият световен ред и сърбите. Мисля, че е интересно да се проследят основните моменти от разпадането на Югославия, критиката на усташката власт, отношението на сръбският народ

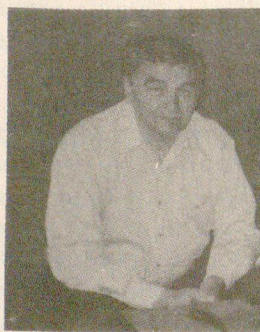
към ислямска Босна и критиката на ислямската декларация на Алия Изетбегович...

Един внимателен прочит на написаното от Миле Ненадич, Никола Поплашен и Брацо Ковачевич действително показва, че имаме работа не с евтино патриотарско четиво, а с публицистична книга, вникваща надълбоко в сръбския въпрос, анализираща подбудите и действията на страните в босненския конфликт.

Трагичните събития, отразяващи жестоката хроника на австроунгарския лагер в гр. Добой през Първата световна война, възкръсват в книгата на Душан Паравац "Добойски логор 1915-1917" (1990).

Минало – съвременност се оглеждат през своеобразния белетристичен натпорел на писателя от Баня Лука Златко Келечевич в романа му "Вране над гроблем" (издател: книжовно дружество "Развигор", гр. Пожега, Сърбия, 1990). За тази книга авторът ми разказва на четири очи:

– Романът отразява злочинствата, които понесе сръбският народ от страна на усташите и мюсюлманите по време на Втората световна война. Естествено, има и някои биографични и автобиографични моменти. Един от тях е този – през 1942 г., на празника "Свети Йоан Кръстител" (19 януари), баща ми е заклан на моста при Градишка и хвърлен от усташите в река Сава. Добре че на изборите в Баня Лука (1990 г.) победи Сръбската демократическа партия, та иначе още преди тази война нямаше да видя бял ден заради романа си...

*Писателят
Златко Келечевич,
зам.-министър
на образованието
и културата
на Република Сръбска*

Г-н Келечевич следва в Загреб Славянска филология и слуша два семестъра български език. Става един от основателите на сръбските демократични сили в Република Сръбска. В момента е зам.-министър на образованието и

културата на републиката. Срецнахме сев основно училище "Георги Стойков Раковски", построено изцяло като дар от България след унищожителното земетресение през 1989 г. в Баня Лука, и известно сред тукашните хора като "българското училище". Запитах го какво мисли като творец за нашия народ.

– Симпатизирам на българите – бе отговорът на г-н Келечевич. – Симпатизирам и каузата им, че македонците са били винаги по-близки до българите, а и са си българи. За жалост досегашната политическа система не позволяваше да се говори направо за това. Сега няма повече причини за омраза между сръбския и българския народ. Лично аз смятам за справедливо да се поделат Македония между българите, които имат право също на съединение, и сърбите, които в тази бивша югославска република не са много на брой. Ние смятахме, че македонците имат право на собствен език. Оказа се, че това е обикновена диалектна форма на българския език. Жал ми е, че България има голям проблем – наличието на компактни маси мюсюлмани в страната. Считам, че българи, гърци, сърби и румънци, обединени от източното православие, могат много да си помогнат един на друг в разрешаването на значимите проблеми!

Г-н Келечевич знае цената на своите думи и на своето слово. Живял е трудни години. Ражда се във времето на усташкия терор, петнайсетина дни след смъртта на баща си. Кръщават го с хърватско име – Златко, за да не го заколят усташите. Така, както и много други деца, бива спасен от смъртта, която тогава добне на всяка крачка. Затова днес смята, че миналото не бива да се забравя, че то е една строга и сурова поука към строителите на съвременна Западна Сърбия.

Издателска дейност с ведомствен характер се извършва и в **Икономическия институт към Баниялуккия университет**. Тук се набират на компютър, разпечатват се на принтер и се размножават в малки тиражи за нуждите на ведомството монографии, студии, бюлетени, карти, свързани с изследваните в института проблеми. На територията на бившата република Босна и Херцеговина са съществували само два такива института – единият тук и другият в републиканската столица Сараево. През последните десет години научният институтски колектив в Баня Лука се е ангажирал да даде научно обосновани

предложения за реорганизация на икономиката в бившата република. На ръководството в Сараево се предлагат рационални решения за свързване отделните региони във връзка с наличието на трудови ресурси, суровини, основни средства за производство. Повечето от предложенията са подминавани с мълчание. Сега обаче ситуацията е съвсем друга. Новата държава Република Сръбска има нужда от този институт. Според директора Душко Якшич малкият колектив от двадесетина души, някои от които сега са на фронта, предстои да предложи нова организация на стопанството, реструктуриране на икономиката. В последната студия, писана от авторски колектив на института – **"Република Сръбска. Простор. Становништво. Ресурси"** (Б. Лука, септември 1993) са отразени новите идеи на създанието. Основната тема е отношението "икономика – нация". Малко познати и нови факти, диаграми, карти, схеми, статистически проучвания придават на това изследване задълбочен и новаторски привкус.

С г-н Небойша Радманович, директор на **Държавния архив на Република Сръбска**, разговаряме в кабинета му за състоянието на архивните фондове и архивното дело днес.

– Архивът е създаден през 1953 г. в Баня Лука – пояснява г-н Радманович. – В първите години той действа като градски и районен архив, включвайки и гр. Приедор, а от 1963 г. поема функциите на областен архив, като обхваща и района на гр. Бихач. Постепенно влизат много други общини, като вече се нарича Архив на Босанска крайна. Катастрофалното земетресение от 1969 г. нанася сериозни щети и разстройва нормалната работа, но с упорити усилия дейността е възстановена. Към 1983 г. архивът има 618 кв. м. площ. Развива просветна дейност, организирайки изложби, издаване на книги с автентични документи за Босанска Крайна в периода 1919-1941 г., с оригинални ръкописи на видния сръбски книжовник Петър Кочич. Самите фондове са от четири десетилетия и стават добра база за написване и издаване на научни студии, докторски дисертации. През 1983 г., във връзка с трийсетгодишнината от основаването на архива, участвах в подготовянето и издаването на книгата "Архив Босанске крайине Баня Лука 1953-1983", която съдържа исторически преглед на работата и обзор на архивните фондове. Сега Държавният

архив на Република Сръбска, независимо от трудното военно време, продължава да функционира нормално. Тук изследователят може да ползва някои документи от Австро-унгарската окупация, някои турски източници, но най-добре е представен периодът между двете световни войни. Независимо, че част от архивните материали са били унищожени от усташите през Втората световна война, тук е една част от документацията на Независимата хърватска държава. Налице са сведения за насилственото покръстване на сръбския народ от православието в католическата вяра, за осъдени на смърт сърби по незначителни провинения в периода 1942-1943 г.

*С ректора на университета в Баня Лука
проф. д-р Драголюб Мирянич*

В момента най-значителното културно и просветно средище в Баня Лука е неговият университет. Основан е през 1975 г. Днес разполага с модерна база, учебни зали, общежития. Сега ректор на Баялуцкия университет е проф. д-р Драголюб Мирянич. С него разговарях в сградата на Културния дом на Баня Лука, където се помещава и ректоратът. Според г-н Мирянич със своите факултети – икономически; електро-технически; машинен; медицински; правен; технологичен (химически и биотехнологичен); педагогическа академия (основана още през 1969 г.); с институтите си: икономически, по история; противопожарен; за земетръсно инженерство и конструкции; за изпитание на материалите, и не на последно място с богатата си Народна и университетска библиотека "Петър Кочич" – университетът се превръща в крупен център за придобиване на научни знания, център за изследвания в най-различни области с практическо

приложение за бъдещето на Република Сръбска. Г-н Ректорът изрази и готовност за сътрудничество с Великотърновския университет "Св. св. Кирил и Методий" – Велико Търново, а проф. Предраг Лазаревич допълни, че ще се радва, ако укрепнат връзките между библиотека "Петър Кочич" и великотърновското Университетско издателство. Университетът в Баня Лука разкрива и нов, философски факултет. Независимо от трудните военни години, от факта, че мнозина студенти не могат да завършат образованието си, а отиват на фронта, все пак перспективите пред висшето образование в Република Сръбска и нейния естествен център – Баня Лука, са оптимистични. Контактите със студенти от братска православна България могат да се окажат неочаквано плодотворни. Не бива да се забравя, че във Великотърновския университет успешно функционират филологически, исторически, педагогически, богословски, правен факултет, а в свободния факултет от три години редовни и задочни студенти придобиват втора специалност "Издателска, редакторска и полиграфическа дейност", която може да открие добри перспективи пред желаещите да се посветят на вестникарската професия, да работят в издателство, редакция на списание или в печатница. Взаимните контакти биха могли да подготвят и издатели от Баня Лука в устройството на културния живот на младата република Сръбска и съседната на нея Република Сръбска Краина.

Като че ли най-болезнено се отразява войната на децата. Г-жа Мария Радованович е преподавателка по химия в едно от основните училища на Баня Лука. Тя е свидетел как учениците през зимните дни студуват в класните стаи, сама е понасяла негодите на благородната учителска професия, удивлявала се е на стоицизма на сръбските деца, които отдавна са забравили за парното отопление в училище, за нормалното подаване на електроенергия. Учебните занятия започват в средата на август, а зимната ваканция по обясними причини е по-дълга от нормалното. Но и в града, и в Посавина, и в Сръбска Краина децата някак са надживели своето време, наблюдават и изучават живота с очите на възрастния човек. В село Ясеновац, където минава фронтовата линия с хърватските сили, се учат и ученици и от селището, и от село Градина, което е отвъд река Сава и остава в република Сръбска.

Всеки ден децата се качват на малкия военен ферибот и прекосяват реката-граница, която дели републиката от другата сръбска държава – Република Сръбска Краина. На обяд, след занятията, фериботът ги откарва обратно. Друг път за училището няма – мостът над Сава е разрушен от хърватите. Това не пречи на малчуганите – те са свикнали с делника. Умеят дори да боравят с бойно оръжие, както го умеят и в Баня Лука, и на много други места. По-рано в не едно селище са ставали злощастия поради непознването на пистолетите и автоматите. Днес децата са се наситили да разглобяват и сглобяват оръжието и не посягат от любопитство, навярно разбират, че това е работа за бащите.

Децата имат и някакъв вроден усет за историята и днешния ден. Случи се да посетя паметника на избитите в село Дракулич, недалеч от Баня Лука. На 7 февруари 1942 г. в сръбските села Дракулич, Шарговац, Мотике и рудник Раковац усташите, насърчавани усърдно от католическия свещеник, по собствени признания избиват 2 300 сърби. Нито плачът на невръстните деца, нито писъкът на майките и стонове на беззащитните старци попречват на тази драма. Сега, петдесет и две години след масовото убийство децата на Дракулич играят безгрижно край паметника, закачат се с непознатия чужденец. На въпроса ми знае ли какво се е случило тук, десетгодишната Лиляна Бъркович кимва с очите на възрастен човек: "Да, тук са убили жената и децата на моя дядо. А самият той се е спасил, защото е бил затворен от немците и не е бил по това време тук. Иначе и аз нямаше да съм родена, нали..."

В основното училище "Георги Стойков Раковски" директорът Братолюб Вулин е спокоен за предстоящата учебна година:

– Тук имаме 52 класа с 1 400 ученика, налице са учители за всички предмети, макар че доста преподаватели от мъжете сега са на фронта. При нас, както и в другите училища, не се гледат етническите различия – децата на сърби, хървати и мюсюлмани учат заедно...

Г-жа Ясминка Пантич, преподавателка в училището по сръбски език и литература и пеене, участва в сръбския православен духовен хор, който е вече на сто и една години. Всяка неделя хористите пеят в храма "Света Троица" в града.

Театралната дейност в Баня Лука и през войната е на високо ниво. Народният

театър на Босанска Краина вече е на 64 години. В репертоара през последното десетилетие се включват класически и съвременни западноевропейски и сръбски автори. За историята на театъра научаваме от две солидни монографични изследвания: "Народно позорище Босанске Краине 1930-1980", чийто автори са творци от Баня Лука – Предраг Лазаревич, Йосип Лешич и Младен Шукало ("Глас", 1980); и "60 година народног позоришта Босанске Краине Баня Лука" ("Глас", 1990) – под редакцията на Небойша Радманович, с характеристика и описание на отделни театрални постановки и извадки от рецензии за тях в периодични издания. Някои от играните пиеси след 1980 г.: "Аретей" от Мирослав Кърлежа; "Агамемнон" от Есхил; "Женитба и удаба" (Оженване и омъжване) от Йован Стерия Попович; "Тартюф" от Молиер; "Балкански шпионин" от Душан Ковачевич; "Госпожа министърката" от Бранислав Нушич; "Зла жена" от Йован Стерия Попович; "На края на пътя" от Мариян Маткович; "Галеб" от А. П. Чехов; "Сам на себе си да направиш олтар" от Иринеуш Иредински; "Женски разговори" от Душан Радович; "Покойник" от Бранислав Нушич; "Платонов" от А. П. Чехов; "Вагония" от Мирослав Кърлежа. Последната постановка на театъра е драмата "Генерал Милан Недич", която имах удоволствието да гледам. Режисьор на тази интересна пиеса е Йовица Павич, който е режисирал и постановка на Старозагорския театър, с когото до войната Краишкият народен театър – Баня Лука е поддържал творчески връзки, били са разменени гостувания на колективите. Сценарист е Синиша Ковачевич. С "Генерал Милан Недич" актьорите от Баня Лука гастролират в Белград, Крушевац, а също и на фронтовите позиции на сърбите, без да се боят от куршумите на снайперистите и грохота на минометите.

В разговора ми с директорката г-ца Лиляна Лабович става дума и за това, че тя има пристрастие към личността на ген. Милан Недич:

– Моят дядо е бил офицер в кралската сръбска армия, но не пожелал по време на окупацията през Втората световна война да служи на немците. Отива в Крушевац и там германците го арестуват. Вкарват го в немския лагер Баница. Ген. Недич и съратниците му спасяват дядо ми. Освобождават го, после той става четник-доброволец. Тук искам да кажа, че на нас ни е

твърде нужно в тези съдбовни дни да направим преоценка на историята си – на четническото движение, на хора като ген. Недич, който, макар привидно да е бил шеф на пронемско правителство, успява да спаси хиляди хора. Неслучайно народът го нарича "генералът-майка". След 1945 г. ген. Недич е съден от комунистите и завършва трагично, но с чувство за изпълнен отечествен дълг. Досега за подобни неща у нас не можеше да се говори. Всичко бе покрито с информационен мрак. Днес за нас, актьорите, съществува един основен въпрос – сръбският. Ние сме прави, каузата ни е справедлива. Войната, която водим, не е война на агресори, както искат да ни представят западните медии, а борба за оцеляването на сръбския народ, за защита на православието. И тук театърът има своето място да подкрепи с мощните средства на изкуството тази справедлива кауза.

Г-ца Лабович се надява да възобнови предишните контакти с България. Проявява интерес и към дейността на Драматично-музикалния театър "Константин Кисимов" във Велико Търново, с който се надява да установи още през тази есен дружески връзки.

*Сградата на Културния дом в Баня Лука,
в която се помещават
Ректоратът на университета и
телевизионното студио*

Магистър **Предраг Радич**, председателят на община Баня Лука, е човек с лично отношение към културата и книжовността. В присъствието на журналисти разговаряме за

развитието на града и региона. Оказва се, че сега градът поема значителна част от функциите на някои министерства, сред които и културно-просветното. В промишлеността има известен ръст – работи се с 20 на сто от капацитета на предприятията, докато за миналата година той е бил само 11 на сто. За трите години война са организирани и действат значителен брой частни фирми, надежди вдъхва и новата валутно-финансова политика. Колкото до културата – тя не е замряла. И сега се организират концерти, печатат се книги, вестници и списания, дават се театрални постановки, продължава образователният процес в средните и висши учебни заведения, независимо от трудностите. Разширяват се контактите с православните страни – първа е Гърция, с нейните градове Атина и Солун. Магистър Радич смята, че е необходимо "Да се повежемо" и с българите, като отдава предпочитание към старата столица Велико Търново – един голям университетски и културен център за Северна България.

ДУХОВЕН ЦЕНТЪР НА ПРАВОСЛАВИЕТО

Негово преосвещенство епископ Ефрем

Епископът на Баня Лука – негово преосвещенство Ефрем ме посреща в градската православна епископия, за да поговорим за двустранните ни отношения. Светият отец смята, че Западът иска да скара нас, православните страни, за да ни владее по-лесно. Няма обаче оправдание за това, че контактите между сръбската и българската православна църква са толкова изостанали. Според негово преосвещенство ние трябва да се опознаем и разберем между себе си на Балканите, тъй като сме притиснати от две страни – от католицизма и исляма. Вярно е, че православните народи не са агресивни, но ние

живеем в съседство с агресивни вероизповедания и е нужно да се защитаваме заедно – отначало славянските православни народи (сърби и българи), а сетне да приобщим гърци и румънци. Подобно съюзяване няма да има завоевателни, а само отбранителни цели.

– Мисля, всички почтени и умни хора, които искат да разберат, ще видят, че една такава теза има основание. За жалост малцина от нашите политици виждат нашите общи цели. Отношенията между нашите два народа през последните петдесет години бяха натегнати. Дял за това имат и двете църкви – и сръбската, и българската. Те бяха зависими от самата държавна институция. Сега са налице условия да потърсим нещо по-добро. Ние имаме общи връзки още в Средновековието. Нашият духовен вожд Свети Сава Неманйич умира в столицата на Втората българска държава – Търново, и е погребан в църквата "Св. Четирийсет мъченици", като сетне мощите му са пренесени в сръбската земя. Известни са и други православни и книжовни връзки между сърбите и българите. Дори и аз, за себе си мога да кажа, че имам двама много добри приятели от България, с които завършихме православната богословска академия в Москва – Йосиф Басаков (сега служи в Америка) и Неофит (епископ, професор по богословие в София)... Предишните тоталитарни режими – Титовия и Живковия, се плашеха от реформаторските идеи и затова в отношенията между двете църкви прибягваха до принципа "разделяй и владей". Но днес живеем в ново време. То също не е леко. Западът, виждайки разделението във вашата света църква, праща цели легии протестанти, съботяни, адвентисти, йехови свидетели и какви ли не още. Така е и в руската земя. Тези легии са финансирани от Запада – за него е много по-лесно и евтино да похарчи десет милиарда долара например, и да превземе крепостта отвътре, защото вече стана ясно, че със сила не може да завладее православните народи. Никакви лъжедемократични идеи не съществуват! Целта на Запада е да пороби православния Изток. Лъжат ни, че ще живеем еднакво добре, охолно – те, западните, винаги ще си бъдат богати, а ние – бедни. Ние, сърбите, добре помним лагера Ясеновац, където с благословията на католическите свещеници бяха избити стотици хиляди невинни жертви. А такива лагери имаше десетки по цялата Босна и

Херцеговина и Сръбска Краина. Не искаме това страшно време да се повтори!

Негово преосвещенство Ефрем е настроен оптимистично за разделението в българската православна църква. То ще се преодолее, защото тук не е налице верска подялба, а разпратата е на политическа основа.

Църквата е б о ж и я т д о м за народите. Но когато в името на Господ се извършват убийства и се събарят храмове, това не е ли светотатство? След бомбардировка от немската авиация на 12 април 1941 г. частично е бил разрушен красивият представителен храм на православието в центъра на Баня Лука. През нощта на 4. срещу 5. май 1941 г. болният и немощен епископ на Баня Лука Платон и протойереят на Босанска Градишка Душан Суботич са убити от усташите край река Връбас. След 17 дни труповете им са намерени разложени в реката. Започва жестока разправа с православно и еврейско население. Биват унищожени печатници с кирилски шрифтове, книги на кирилица, православните свещеници са прогонвани в пределите на Сърбия или пращани в концлагери. Венецът на коцунството новата Независима хърватска държава изплита с окончателно доразрушаване през август 1941 г. на бомбардираната от немците съборна православна църква в града. Властите неслучайно карат тази мръсна работа да бъде извършена от евреи и сърби.

Много родители-сърби, за да спасят децата си, им дават хърватски имена и ги кръщават от католически свещеници.

Ръководителите на новата власт се изхитряват. 1945 г. бива построен дървен стълб с петолъчка на мястото на съборената църква. Така комунистите запазват място за бъдещия паметник на "падналите борци" през Съпротивата. На следващата година през м. юли паметникът е изграден, за да се предотврати изграждането на църквата. Очевидно тук ролята си изиграва и пословичният "социалистически атеизъм". Едва след изборите през ноември 1990 г. градският съвет одобрява паметникът да се прехвърли на стотина метра настрани, пак в центъра, а на мястото на старите основи за съборната църква повторно да се строи храм. За жалост, в момента по липса на средства са издигнати само бетонните основи.

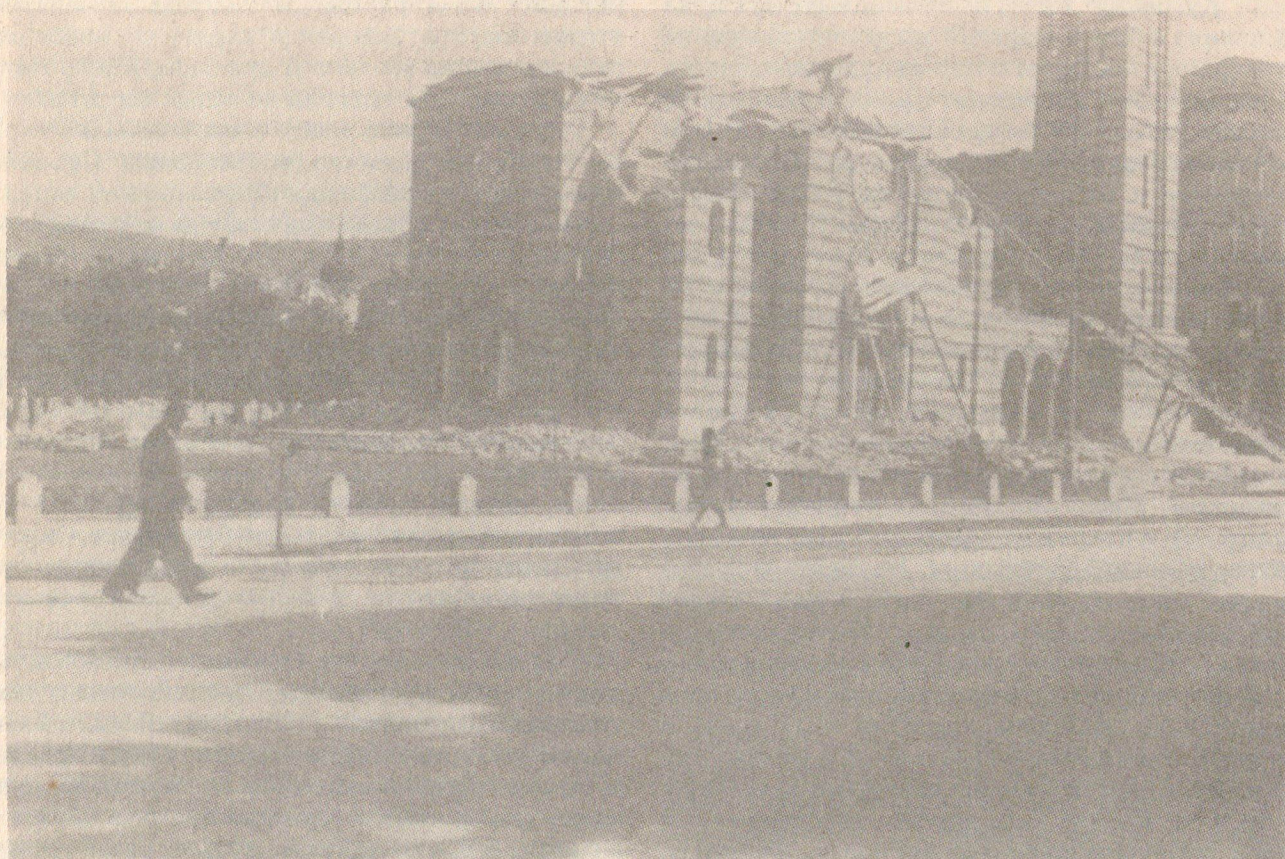
Духовният живот на някогашната Връбаска бановина е белязан през Втората световна война с остро противопоставяне между православието и католицизма. Интересно е да се отбележи, че самите католически свещеници стават инициатори за масови злочинства над сръбското православно население и са дейна опора на Независимата хърватска държава. Тук не трябва да се търсят само индивидуални случаи, а да се отчита, че все пак политиката на хърватската държава и на католическата църква действат успоредно към една и съща цел – прочистването на окупираните земи от сръбското и еврейското население, покръстването му в католицизма там, където е възможно, изгласкването на православието. Един от дейните сътрудници на режима е католическият свещеник Мирослав Филипович-Майсторович. Името му е покрито с мрачната слава на масов убиец и военнопръстъпник. Първият му голям подвиг става недалеч от Баня Лука. Светият католически фратер докарва свирепа усташка част, съставена от хървати и мюсюлмани, и то чак от Херцеговина. Скрива потайните си гости през нощта в католическия манастир край града и заранта на 7 февруари 1942 г. тръгва заедно с тях към село Дракулич. Хваща първото попаднало му дете и го заколва като яре със собствените си ръце, сетне се обръща към усташите: "Вината за всичко, което ще падне този ден, нека се стовари само върху мене". Така като свято лице на католическата църква "фра сотона" (свещеникът дявол) освобождава усташите от греха, който предстои да извършат, и ги приканва да действат. И се започва касапницата. С помощта на местните хърватски жители биват разпознавани и отделяни настрани православните сърби, след което започват избиването им. Така постъпват и в съседните села Шарговац, Мотике и рудник Раковац. По признания на прръстъпниците са избити 2 300 сърби. Но това е само началото на мисията – през юни-октомври 1942 г. "фра сотона" е назначен за комендант на концлагера Ясеновац, където са избити 700 000 лагеристи, от тях около 500 000 са сърби. И за да даде пример, отвъд реката Сава, при село Градина, на брега "светият отец" хваща за краката невръстните деца, удря с все сила главите им в печално известната "топола на ужаса" и сетне мята мъртвите им тела във водите на Сава. След войната избягва на Запад, но допуска грешка – завръща се в Югославия, в

районите на Хърватско, с надежда да завземе отново властта. Заловен и съден, си признава само за една малка част от прръстъпленията. Но и те са достатъчни съдът да го осъди на смърт.

В разговорите, които имах с немалко хора от Република Сръбска и Република Сръбска Краина, проличаваше един немаловажен акцент – днес войната се води и за това – да не се повтори геноцидът от 1941-1943 г. Между православието, исляма и католицизма по тези земи има дълбока пропаст, която едва ли някога ще се запълни. Титовият режим със страх и репресии е опитвал да омаловажи и потисне крещящите противоречия. Но мъката в сърцата трудно намира брод, болезненото страдание, споменът за жертвите днес отново възкръсва. Допълват го впечатленията от днешните лагери, където също тъй се безчинства, изнасилва, убива без милост. Сякаш насието по тези земи няма край, сякаш тук всичко е обречено да изпие докрай горчивата чаша на земния ад.

В заключение ми се иска да отбележа, че издателската, просветната, библиотечната, театралната и църковната дейност в региона на Баня Лука и през трудните дни на войната го превръщат в крупно книжовно средище, разсадник на нови идеи и място, където израстват значими автори – и в миналото, и днес. Тук може да се разкаже още много за културните традиции – например за сръбските културно-просветни дружества в Босанска Краина от 20-те и 30-те години на века: "Просвета", "Змияне", "Сръбски читаоници", "Единство", за списанията "Книжевне краине" и неговия приемник – списание "Развитак" (Развитие) с основателите му д-р Бранко Чубрилович и д-р Йован Зубович; за писателите и книжовниците от този период – Веселин Маслеша, Акиф Шеремет, Гойко Банович, Миле Бекут, Стефан Беловук, Ханс Брамер, Милан Чурчич, Бранко Чопич, д-р Васо Глушач, Брацо Польокан, Вилим-Вилко Винтерхалтер, Радован Вулин и др.

Съзнавам, че тази статия едва ли ще се понарави на някои определени среди в босненския конфликт. Тук е мястото да отбележа – нито авторът, нито изданието изпитват лоши чувства към хърватския и мюсюлманския народ в бившата югославска република. В две от предишните ми книги – романите "Босненска рапсодия" (1992) и "Безумна любов" (1993), сред героите са и образи на мюсюлмани и хървати с положителни черти.

По време на независимата хърватска държава през август 1941 г. бе разрушена съборната православна църква "Св. Троица" в Баня Лука. Ще доживеят ли западните сърби своя щастлив и мирен ден, когато ще издигнат отново своя православен храм?

Тези книги се родиха от впечатления, породени след неколкomesечното ми пребиваване в Босна и Херцеговина от края на 1990 до началото на 1991 г. Тогава нямаше война. Конфликтите бавно узряваха, но изглеждаха все още преодолими. Може би ако великите сили бяха проявили достатъчно далновидност и мъдрост, до босненския ад нямаше да се стигне. По-късно, когато се прибрах в България и слушах за разрушените градове по Дрина и Врбас, за хилядите жертви, някои от които навярно бяха мои гостоприемни домакини, приятели на мен и въобще на българите, реших отново да се върна, за да потърся истината и при сръбския народ. Трябваше на два пъти да мина през "коридора" на Република Сръбска, зорко следен и обстрелван от снайперите на мюсюлмани и хървати, да прекося от граничния

пункт Рача градовете Бийелина, Бръчко, Дервента, да посетя фронтите линии и да говоря с обикновени сърби и мюсюлмани от републиката, за да се уверя с очите си, че митът за сръбските агресори си е чиста уловка за обикновените хора по света. В центъра на някогашната Врбаска бановина живеяха обикновени люде със своите делнични проблеми, които не само воюват, но и правят култура с високи достойнства. Люде, които искрено се чудеха на нас, българите — и за странните позиции спрямо един братски православен народ, и за незнанието, и за още много неща. Не е ли време да поправим всичко това?